

КАРАЦИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ДР. ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА

БРОЈ 4.

У Алексинцу, 1904.

ГОД. IV.

ЦРКВЕ И ГРАДИШКЕ У ЛУКОВУ

(ОКРУГ ВРАЊСКИ)

ПИСМО СРПСКОЈ КРАЉЕВСКОЈ АКАДЕМИЈИ

ОД

Стојана Новаковића

Бавећи се овог лета у Врањској Бањи и излазећи чешће шетње ради у Врање, чујем од људи да се ту у близини, источно од Врање, у Лукову, нашла нека стара црква Св. Петке, по томе што је тако снала жена, која нити је из тог краја родом, нити је што знала ни чула о њему, како су по индикацијама њеним развалине цркве заиста нађене, и. т. д. Очевидно је да се жена налазила у душевном религиозном заносу у ком се јављају визије. Данашњи школован нараштај се према томе понаша са свим скептички, подсмевачки. Народ је пак у овим крајевима још сачувао стару преданост вери. Поменута прича била је довољна да се све то сматра као чудо и као неко откриће по вољи незваних небеских сила, а то је учинило да веома сиромашан околни народ на оним развалинама, од камена и цигле из других блиских развала, подигне цркву Св. Петке, која сада поје и купи око себе побожни народ сваког петка и других благих дана посвећених Св. Петки. У свему томе треба гледати јаке остатке старе хришћанске културе и религиозних идеја хришћанско-византијских, које су тако дубоко продрле народ наш на свима, особито пак у средишњим и јужним крајевима Балканског Полуострва. Нова књижевно школска и западно европска култура радо се подсмева овој својој мајци или предходници, али би јој било же-

лети да она својим бољим странама доспе до резултата какви су они до којих је та старинска култура допрла

Јуче у петак кренемо собом из Врањске Бање ја и жена у Луково к тој цркви, да је сами видимо. Пут узмемо десном страном Мораве преко брда на Тибужде, па уз Луковску Реку.

У Лукову затечемо оригиналан тип старинскога Врањанца Стаменка Стојковића У младости својој служио је по Србији у разних људи и гонио свиње у Бур и у Влашку. По том се вратио у своје родно место Луково Постао је кмет свога села још за Турака и био по том двадесет година. Скупштинар је био такође у две скупштинске периоде. Неписмен је. Он сад држи бараку на путу, имање му је и кућа горе у брду, а он је у бараци, и нико не може минути да га он не види. Скептици мисле да је цела горе поменута радња око цркве његова шпекулација, ради бољег прихода у радњи, али би то могао бити само предмет истраге, од ока се тако пресудити не би смело. И нас одмах сретете он. Мене је добро знао из скупштине 1895 - 1896. Пођосмо одмах к цркви по јаку сунцу уз добру стрмен, и он ми причаше шта је знао и одговараше на моја многа питања.

Одмах више његове бараке свршава се један огранак онога венца који дели воде Струми и Морави и Пшињи. Пред врхом огранка (contrefort) налази се горе споменута црква Св. Петке. Крај огранка, једна чука, одвојен је од узвишенијег црквеног места једном преседлицом, која се зове Прекоп, и могло би се мислити да је у старо време вештачки учињен, пошто коса није широка. На тако одвојеној чуки, која се сама, по овдашњој формацији планина, из косе одвојила, рече ми Стаменко да се налазе развалине града и друге цркве, која је откопана случајно, при тражењу блага.

Прешавши на цркву која се већ белила на вису пред нама, Стаменко рече да он из младости зна да су на оном месту биле развалине у гори, али да није знао од чега су, докле она жена није доведена и докле није указала на криву крушку као на белег. Та крива крушка, дивљака, и сад стоји више цркве. Кад је искрчена гора, видели су се темељи цркве и форма олтара. Стаменко и народ раскрчили су то све напавши да су темељи слаби, а они су хтели нову цркву. За ту нову цркву употребљена је грађа која се онде находила, и вађена је из развалина блиског старог града, а додавано је и нове грађе, све онако како су људи сами знали. Народ је драговољно поднео сав труд. Трошак је покривен разним прилозима. Црква је сад обична, сеоска црква новог начина, и од онога што је у шуми нађено и откопано, готово никаква трага нема, нити је ко слан да види шта се затекло од старине и шта се то чини. На моје питање о натписима или белезима одговорено ми је да ништа нађено није.

После тога сишли смо у Прекоп и успели се стрменим застранком на зараванак градски. Долазећи с истока прешли смо

преко још повисоких темеља спољног и унутрашњег градског платна, косој ивици зараванка. Горе је сад лепа ливадица, изукрштана на све стране некаквим дебелим темељима. Ливада је у старије време била под гором, али је Стаменко као своју својину, искрчио. На средини ливадице виде се још повисоки темељи дома с неколико преградака. Чим ми је казано да се у такој близини цркве налази и град, почео сам мислити да је то останак некаквог властелинског градића а црква да је била изван града. Гледајући рушевине дома, замишљао сам како је међу зидовима градским садашња ливадица била двориште. Ниже још Стаменко ми показа останке цркве с олтарем уз још два одељка с једне и с друге стране. Црква се та нашла што су некакви људи дошли да траже закопано благо. Црква је доста велика, темељи показују дужину на 20 метара. На југоисточној страни града, покрај места где изгледа да су била врата граду, налази се још и друга развалина, којој облик темеља и одломци округлих стубова показују да је такође била црква, нешто мања. Обема су тим црквама олтари окренути право к истоку. Сам град је хватао цео зараванак, а он може имати на 100—150 метара у дужину и око 50 у ширину. Откуда и зашто у граду две цркве а одмах у близини и трећа, нисам могао себи изјаснити. Око рушевина има много камена, цигле, одломака од ћерамиде. Једну ћерамиду целу, дугачку на 0,40 метара а широку на 0.18 има Стаменко сачувану код своје бараке. Она је као равна плоча, узвраћена с обе стране. Као да су узвратци са две такве ћерамиде поклапани округлим ћерамидама као што су наше садашње. Кров је онда имао са свим другојачији изглед. У откопавању нађено је више ћупова од печене земље, разне величине. Ћупови су гдекоји били врло велики. И од њих има пуно комада код развалина. Без сумње се у тим ћуповима држало вино, а може бити и друго што. Стаменко ми рече да их је у откопавању находио по три један врх другог. Два су извађени цели и налазе се у Стаменка. У околини се Лукова налазило и новаца. Стаменко ми је показивао неколико. Они су сви познијег римског времена.

То су белешке с овог мог излета.

Оде је пред нама случај: да су прости људи, тражећи једну цркву а други новац, а трећи, може бити, шпекулирајући откопали и пронашли трагове једног већег властелинског седишта српскога средњег века, о којем се у предању сва јасност изгубила. Тражење цркве и новаца или „круне Лазареве“ (како ми неко рече у Врању) ја сматрам као последње трагове предања о некаквом већем средишту на том месту.

Венцем левим од Луковачке Реке зна се да је ишао Цариградски Пут на Бустендил и даље. Туда се и сад стока тера за велико балканско средиште. На реду би било да се из средишта српске науке обрати пажња на ове трагове старог живота, којима се данас интересују само прости људи по својим идејама

или по својим домаћим потребама. Систематско, зналачко трагање, испитивање и откопавање донело би податке који би у сваком случају умножили наша данас тако недовољна знања о седиштима наше старе властеле или власти. Не чиним овај предлог никако ради самог случаја у Лукову, но мислим да би требало организовати нарочиту истражну радњу око знатнијих развала по јужној Србији, чим би нам управа Музеја или Археолошко Друштво ставило спремна човека, који би у стању био израдити скице ових остатака, размотрити оно што се сачувало и прикупити што има и за наш Музеј. Време је да се и овај посао започне с извесним редом и с извесном спремом.

НА ТРНОВУ ПЕТКУ 26. ЈУНА 1903.

У Врањској Бањи.

Нови етнографски музеј у Петрограду

По жељи самога цара Николе II. године 1895. основан је у Петрограду „Руски Музеј Императора Александра III.“ који се тако зове ради успомене на покојног Цара - Миротворца, у кога се прво и зачала мисао, да се оснује таква збирка. Садашњи цар поклонио је т. з. Михајлов Дворац (Михајловскій Дворецъ) — огромну и елегантну зграду, са пространим и уметнички украшеним салама — да се у њега сместе музејски предмети, а из државне касе одређиване су веома знатне суме сваке године на издржавање и умножавање музеја, у коме ради чиновничко особље од преко двадесет људи и преко осамдесет сталних служитеља и радника. Да би се одала заслужена хвала правом оснивачу музеја, то је одмах при оснивању решено, да се оснује нарочито одељење, посвећено успомени на живот и рад цара Александра III. или како је речено у највишем манифесту од 13. априла 1895. „да послужитъ учреждаемое хранилище живымъ воспоминаніемъ Царственныхъ заботъ Того, кто такъ горячно любилъ родину и посвятилъ свою жизнь на служніе ей.“

У Петрограду, Москви и другим местима до тога времена постојало је много и врло богатих збирака слика и скулптура, које су растурене по многобројним царским дворцима по Русији и у нарочитим збиркама, али такве, у којој би било само радова *руских* уметника и из које би се могао видети развитак руске уметности, дотле није никако било, и ако су руски живопис и руска скулптура и архитектура, као и руска уметничка књижевност, већ имали своју историју и светски знаменитих представника. Зато се та збирка и зове *руски* музеј. Да би пак још и

боље заслужила то име, одмах у почетку, поред слика и скулптура од руских мајстора, основано је и нарочито одељење за руске црквене и православне старине уопште — за стари црквени живопис, архитектуру, дрворез, за старе црквене утвари и т. д.

Али, убрзо, управа Музеја на чијем челу стоји као „Августѣйшій Управляющій Музеемъ“ велики кнез Ђорђе Михајловић, унук цара Николе I., коме је одређен граф Д. И. Толстој као помоћник (товарищъ) — увидела је, да је поље збирања Рускога Музеја мало. Отуда, прошле 1902. године, решено је, да музеј прима у себе и *етнографске* предмете, т. ј. да се установи нарочито одељење, које ће прибирати све оно, што се тиче етнографије *руског* народа, потом свих *других* народа, који живе у *Русији* и најзад и свих *словенских* народа уопште.

Зато Руски Музеј Императора Александра III. и има данас три одељења. *Прво одељење*, посвећено успомени Александра III., садржи слике масном бојом, аквареле и т. д., које се тичу живота и рада Цара—Миротворца (I. оддѣлъ, посвященный памяти Императора Александра III.). *Друго одељење*, садржи слике масном бојом, аквареле, цртеже, скулптуре и т. д. руских уметника од Петра Великог до данас (II. художественный оддѣлъ). *Први одсек* овог *другог одељења* садржи хришћанске старине (II. а. оддѣленіе христіанскихъ древностей). Најзад *треће одељење* садржаваће *етнографске* предмете из целе Русије и из свих словенских земаља (III. этнографическій оддѣлъ).¹⁾

Тако је постао нови етнографски музеј у Петрограду, који ће, као што ће се видети, премашити богаством и уређењем све такве збирке, које постоје данас у Русији.

Чим је прошле године донесено решење, да се отвори ово ново етнографско одељење Рускога Музеја, одмах је одређено лице, које ће проучити уређење таквих музеја у иностранству, како би се могла подићи подесна зграда и извршити систематски смештај предмета. Ради тога изабрани управник Етнографског одељења Рускога Музеја императора Александра III., Д. О. Клеменц, који је, узгред да додамо, суделовао као руски добровољац у нашем последњем рату за ослобођење, прегледао је етнографске музеје у Стокхолму, Берлину, Хамбургу, Бремену, Ниренбергу, Дрезди и Цириху, као и у словенском Прагу и Београду. Он је прикупио пуно грађе о унутрашњем уређењу таквих збирака, донео планове зграда, описе и т. д. тако, да се на тој основи могло одмах даље радити.²⁾

И тако, у току прошле године, увелико је приступљено огромном задатку — прикупљању етнографске грађе. Русија, са

1) Ольга Кулибина, Русскій Музей Императора Александра III. Объясненіе къ картинамаъ. Петроград 1902. 8 а. 84 с. Цена 15 Коп

2) Отчетъ о дѣятельности Рускаго Музея Императора Александра III. за 1902 годъ. 4 а. 26 с.

сто и више само како може бити различитих народа по пореклу и култури чини добар део земљине кугле и цео тај огромни простор треба сад етнографски представити на једном месту! Уз то, делатност у томе правцу има да се распростре и на осталу Словенску Земљу, која заузима толики део Европе. Колико је то огроман задатак јасно је човеку већ и онда, кад само помисли, колико је крајева у Русији, који су мало приступни и скоро потпуно непознати. Колико ће требати времена, труда, новаца и нарочито људи, док се не сврши овај посао, може свако лако замислити. Само пописивање и систематско уређење скупљених предмета, модела и слика представља само како може бити огроман посао, који тражи много радника и још више труда времена и средстава.

Али, које добра организација, које богата новчана средства, што стоје музеју на расположењу, већ за ово кратко време од постанка Етнографског одељења, сабрана је грдна количина грађе тако, да ће се за неколико година моћи отворити ово ново одељење Рускога Музеја научницима и публици. Кад ово буде, онда ће сваки образован човек имати овде у музеју особито лепог и згодног очигледног материјала, који ће му послужити, да се на лак начин упозна са свима народима васколике Русије и Словенске Земље. Научник пак имаће у овој збирци неисцрпљив извор за све новија и новија истраживања, за све веће и веће познанство са етнографијом Русије и Словенске Земље.

Темељ Етнографског одељења Рускога Музеја учинио је сам цар Никола II. Када је он, као наследник рускога престола путовао око света, онда је кнез Е. Е. Ухтомски, редактор листа Санкт-петербургске Вѣдомости, био један од његове свите. Он је ревносно прикупљао све, што се тиче ламајског култа. Ту збирку, јединствену на свету по потпуности и лепом избору предмета, која је обратила пажњу на себе већ на последњој париској светској изложби и која је послужила и сад служи предметом изучавања руских и иностраних научника, откупио је цар Никола II. за 100.000 р. или 300.000 динара од кнеза и поконио је Етнографском одељењу Рускога Музеја Императора Александра III., да буде почетак новог етнографског музеја у Петрограду. Збирка садржи 2047 предмета, који ће бројно још нешто мало порастати, пошто је кнез Ухтомски још пре продаје цару, поручио још неке мање важне допуне из Забајкалске Области.

Одмах, пошто је Руски Музеј основао овако своје ново Етнографско одељење, отпочето је систематско збирање грађе из целе Русије, као и попис ове, ради чега је одељење добило научно и друго особље. Оно се састоји од управника, тројице етнографа-чуvara и тројице канцелариских чиновника. Још неколико канцелариских чиновника, књиговођа, фотограф и преко 80 служитеља и радника, који су одређени за сва одељења, стоје и Етнографском одељењу на услузи. Ради бољег вршења музеј-

ских послова, састављен је прошле године под председништвом великог кнеза Ђорђа Михајловића, нарочити одбор (совѣтъ), у који су ушли управник Етнографског одељења, тројица етнографа чувара и општи секретар Музеја.

Само прикупљање етнографске грађе ишло је овако досад. Управник Етнографског одељења и тројица етнографа-чувара одмах, и што је основано Одељење, кренули су се у разне крајеве Русије, да на лицу места прикупљају потребну грађу за нови етнографски музеј. Затим је управа Етнографског одељења позвала и многа друга лица из Петрограда и унутрашњости, да за њезин рачун купују и набављају предмете, слике и моделе. Так је, примера ради, путовао као сарадник Рускога Музеја, редовни професор императорског универзитета И. Н. Смирнов по Казанској, Уфимској, Вјатској и Самарској губернији, ради прикупљања етнографске грађе, зашта је био добио 2000 р. за куповање и 1000 р. на путни трошак. Најзад, многа су лица учинила и мање или веће поклоне Одељењу. Исти професор, на пример, поклонио је Музеју 100 предмета из черемиског живота. На тај начин, за време прошле 1902. године, било је скупљено 11.974 предмета, а са раније прикупљеним, сума предмета новог етнографског Музеја износила је 17.105.

Одбор Етнографског одељења Рускога Музеја, као што се види, употребио је за прибирање грађе не само научни персонал Одељења, него је позвао и све стручне и образоване људе уопште у Русији за сараднике-скупљаче. Да би се посао прикупљања вршио како ваља, то је Етнографско одељење штампало и нарочити програм још прошле 1902. године у 600 примерака. Колико је таква књига била потребна најбољи је доказ то, што је цело издање било убрзо потрошено тако, да је ове 1903. године изишло и друго издање 1200 примерака.¹⁾

Ова књижица, поред предговора к 1. и 2. издању и неколико општих напомена о скупљању етнографске грађе, садржи ових осам одељака: I. Населенія, постројки, жилище и его принадежности. II. Одежда и украшенія. III. Техника въ народномъ быту. IV. Пища и напитки. V. Занятія и промыслы. VI. Семейный бытъ. VII. Суевѣрія и гаданія. VIII. Народная медицина.

Сваки од ових одељака садржи пуно појединости тако, да цела књижица представља особито брижљиво и исцрпно систематизовану целу етнографску грађу. Из тога разлога она се сама препоручује и нашим скупљачима таквих предмета, јер ће им она не само показати, *шта* им ваља прикупљати, него ће им

1) Программа для собиранія этнографическихъ предметовъ. Изд. 2-ое Этнографическаго Отдѣла Рускаго Музея Имп. Александра III. Петроград 1903. 8а 51 с. са многим празним листовима за белешке. Цена 15. коп. (Види »Караџић« од ове године св. 1. стр. 81.). Све три наведене књиге могу се добити у самом Музеју и у свима књижарама.

пружити и *системе* у томе послу. У исти мах, она јасно показује, колико ће требати сарадника, средстава, труда и времена, да се покупи по целој Русији и Словенској Земљи потребно етнографско градиво. као и то да се без добро организованог колективног рада овакав посао уопште не може ни замислити.

Уз Етнографско одељење одмах је основана и библиотека за етнографију и сродне науке, без чега се оваква збирка не да ни представити. Од 169.251 р 33 к. или 507.754 динара, колико је утрошено 1902. године на издржавање Рускога Музеја, одређено је 54.368 р. или 163.104 динара за Етнографско одељење. Од ове суме пак 5.000 р. или 15.000 динара имало се утрошити те године само за библиотеку тога одељења. Већ 1. јануара ове 1903. године било је у књижици 3.121 свеска, од којих је било 2.355 свезака на руском, а 766 на другим језицима. Многа скупоцена и велика дела већ чине инвентар поменуте књижнице, који су умножили у току прошле 1902. године поклонима многа разна лица и заводи.

Књижница је добила уз то и редак и знаменит поклон од академика А. П. Пипина. Он је поклатио тој књижници своје учено дело, на коме је радио много година — то је Библиографија руске етнографије — да га музеј изда на свет. Етнографско одељење узело је на себе да изда то дело и одредило је Е. А. Љадкога, етнографа—чувара, да руководи ствар штампања и издавања, уза сарадњу самога Пипина, Собољевскога, Заљемана и Шахматова. Сва ова лица претресла су питање о издавању овог дела и посао је отпочет увелико тако, да ће се убрзо учени свет моћи користити овим знаменитим трудом.

Засад је смештена књижница Етнографског одељења у Михајловом Дворцу, где су остала одељења Рускога Музеја, а досад прикупљени предмети, модели и слике, налазе се у сасвим другој зграда, недалеко од поменуте, где је сад смештена и канцеларија Етнографског одељења, као и канцеларија за подизање нове зграде за нови етнографски музеј. Како је већ и досадашња количина предмета врло велика, да се и не помиње колика ће она бити већ само за годину-две дана, то је решено, да се подигне и нарочита зграда за Етнографско одељење. Из естетичких и практичних разлога, нова ће зграда бити као продужење Михајлова Дворца и отуда ће бити зидарски у хармонији с њиме. Ово је правилно већ и зато, што ће Етнографско одељење бити само део Рускога Музеја уопште

То ће бити величанствена и огромна зграда у дужину 75 саженова или 159.985 метара, а у ширину 36 саженова или 76.788 метара. Она ће бити образац рускога зидарства двадесетог века и једна од највелелепнијих зграда руске нерске престонице. Стаће 1,500.000 р. или 4,500.000 динара. И ако од јутра до мрака раде стотине радника на зидању под управом академика и архитекта Императорског Двора В. Ф. Свињина, коме су од-

ређени и многи студенти архитектонског одељења Академије Уметности (Художествъ), ради практичног вежбања, ипак се зна даће неће моћи свршити пре пет година.

Највећа сала за смештај етнографских предмета биће колико и цела нова зграда у дужину и добијаће светлост одозго. Насред ње биће постављена статуа Цара-Миротворца добро познатог, скоро преминулог скулптора М. М. Антокољскога, јер ће бити посвећена успомени Александра III. Сводови ове величанствене и огромне сале држаће се на ступовима од руског олоњецког мрамора, а свуд унаоколо по зидовима биће бронзани барелефи, који ће представљати црте из живота свих народности, што живе у Русији.

Потребни намештај — ормани, столови и т. д. — који није мало скуп за овакве збирке и који ће стојати у хармонији са величанственошћу зграде и салâ, стаће исто тако 1,500.000 р. или 4,500.000 динара тако, да ће цела зграда новог етнографског музеја стати 3,000.000 р. или 9 мили на динара.

Кад буде готова зграда Етнографског одељења, онда ће научник, уметник и образован човек уопште, наћи све на једном месту, што ће га моћи упознати са руским живописом и скултуром, као и са животом у кући и ван куће целокупног руског народа и свих словенских и стотине других народа, што живе у данас највећој царевини на свету. Колико ће овакав музеј донети користи науци, уметности и просвети, као и колико ће он послужити као подстицај радницима на свима културним пољима, то се одиста не може израчунати. Огромна средства, која су досад утрошена и која ће се тек утрошити донеће, дакле, велик интерес руској уметности, руској науци, руској просвети и култури уопште. Руски Музеј Императора Александра III. са новим Етнографским одељењем представљаће културну установу првог реда у руској северној престоници и у Руској Земљи уопште и пружаће одличан доказ, колико се данас негује наука, уметност и просвета у Русији.

Петроград, авг. 1903.

Павле Ј. М.

НАРОДНО ПРЕДАЊЕ О МЕСТИМА

Леген-град. — У „Летопису Матице Српске“ кн. 221. (1903. г.) на стр. 100. читамо да је А. П. Стоилов написао студију „Легенъ градъ въ югословенската народна поезија“ (Периодическое Списание св. 3 — 4, 1903), у којој

мисли да град Леген води порекло од пољског етничког имена Лех, пренесено на југослов. основу без посредовања маџарске речи *lenguēl*, како се Новаковић домишљао. Да је тако суди писац по томе, да се сва ова места, где су се насељавали Пољаци и у опће западноевропски народи као рудари, почела називати легенско, легенско село, легенски град, Леген град. Тако н. пр. село Лешко у близини Тетова носи назив од речи Лех, а у једном запису поч. 19. в. назива се оно Леген град.

Кад сам у октобру 1897. г. био у Скопљу причао ми је између осталог тетовски прота г Сима Протић ово: »Од Тетова за један сат на исток, у пределу *Долни Полог* или *Подгор* налази се манастир Св. Атанасија, задужбина кнеза Лазара. Код манастира је чесма од мрамора, на којој пише: Први ктитор кнез Лазар српски, други ктитор Ђирил Пејчиновић, јеромонах, трећи ктитор Хаџи Серафим, јеромонах. — Кад је у тај манастир долазио бугарски скопски владика Максим наредио је своме секретару да овај натпис исквари, али игуман Језекиљ то не даде, те натпис и данас стоји. — У манастиру има и један Минеј на хартији, писан руком. — Народ овај манастир зове *Легјон* или *Легјонски манастир*, а име му је дошло од града *Легена*, како народ из околине прича.“ — Ову белешку саопштавам изазван оним што је пред њом.

Т. Р. Ђ.

Вилне куће. — У Конавлима, између Косматовијех главица, има једна јама без дна, а ту би се *калавали* (слазили) чобани кад би била киша. Калавали би се низа *скалине* (степене), који су лијепо били саграђени од камена, а веле да су их виле градиле. Кад би се *калали*, докле се је видјети могло, видјели би све наоколо *пшжуле* (сједала), што се зову *вилни пшжули*, а наоколо у стјенама су биле мале полице, гдје би виле спремале храну. Стјене су наоколо све биле храпаве и висјели су мали комадићи сига. Надаље су још могли ходит низ доли по скалинама, али се није видјело, а било их је страх, да их што не притегне доли — (Приповједала Паве Бего из Бротнића у Конавлима).

ИЗ ЗБИРКЕ

Вида Вулетића — Вукасовића.

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ.

Тингилин и благо. — Кад човјек узме јаје од кокошки, па га стави испод пазуха и држи га четрдесет дана а стоји у

камари (соби) у тмици, да не види никога, а тко му доноси јести, ваља да му стави храну затиснутијех очи. Након четрдесет дана се из јаја излеже *тинтилин* који пође у море и донесе му динара (пара). Али ово је по врагу, па не ваља чинити. — (Приповиједа Луце Матићевић из Дубровника).

ИЗ ЗБИРКЕ

Вида Вулетића - Вукасовића.

НЕШТО ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА, ОБИЧАЈА И ИЗРАЖАЈА У ПОДРИЊУ, а поглавито у Јадру.

У Подрињу најчешће граде куће од шепера и зову их *шеперуше*. Кућни кровови најчешће су од дрвета. Куће су покривене танком даском махом код сиромашнијих, такав кров називљу *перда* или *тараба*, а кад је даска дебља, онда кажу *шиндра*¹⁾.

Кровови се граде високи због тога да би се киша услед веће стрмености брже сливала а кров мање трунуо и прокишњавао. Још неки веле да су им се стари чак надметали чији ће кућни кров бити виши, држећи, да виши кров, који се помаља из воћа, засађеног око куће, чини лепши изглед и више пада у очи.

Задржао се је још и данас приличан број старинских кућа са тако високим крововима а на средини крова као украс израђена је од дрвета *баца*. Неке су овако саграђене: у крову су ужљебљена четири четвртаста стубића, над којима је опет закован мали кров у облику конуса. Стубићи се ограде танком рендисаном даском и то се ишра разним бојама. На врху конуса усади се опет вешто изрезан стуб преко једног метра дугачак. Резба је разна: од основе облина, која се на врху сужава, па над њом коцка и опет облина мањег размера, која на врху носи по један ветроказ. Ветроказ је или од блеха израђена рука, петао, или барјачић и др. Каква је баца и украси на њој зависи од вештине мајсторове.

Становници једне куће зову се овде *кућани*. За човека који је богат каже се: „има се добро“, или „то је чувен човек да се на њега прстом показује“ или „он је један по један“. Сиромашних људи има, који немају ни волова за орање и зову их *безволице*.

1) У новије време покривају се црепом.

За бујност прорашња веле: „где је кравица и овца пасла, опет може да се коси“. Воће кад роди веле: „огрончало се“ или „родило као губа“. А кад има изгледа да ће бити родна година, кажу: „Богу хвала све је заприличило“, т. ј. прилика је да ће родити. Док још није сазрело, народ вели: „да хоће Бог дати да дође до руке“, т. ј. да се може жњети, косити, брати. Ако је кишно време а освоји трава кажу: „Затравило је“ или „травњато је“ и теже га је жњети.

Искусни ратари моле се Богу да буде ведро време кад зре жито и имају за то изреку: „ведрина-једрина“, јер веле, кад је при зрењу жита време ведро, биће жито једрије и боље.

Кад су радици на њиви они одређују време према сунцу. Један начин одређивања кад је подне, следећи је: метне се капа на земљу, и кад око ње нема нигде хлада, онда је *подне*. Други опет окрену водоравно целу шаку прама сунцу и уздигну велики прст под правим углом, од кога сенка кад падне до краја савијутка где почиње шака, онда је 10 часова пре подне.

Кад радици у пољу оцене да је подне, кажу: „Од Бога је подне, ваља нам ужинати“, и ужинају што је редуша спремила.

Свитање зоре врло лепо представљају у постепености овако: „Петли певају, жене устају и ложе ватру, ухвати зора“. Кад је ноћу месечина кажу: „месечина грије као дан.“

Радици који раде другоме на зајам зову се „*позајма*.“

Сем тога дају се и поједине ствари, алат и судови на позајмицу. Тако кад се даје казан за печење ракије, кажу: „дати казан *под испек*“, значи: дати казан некоме да пече ракију, с тим да сопственику казана од сваког испека одвоји уговорену награду. Најчешће се даје ока ракије од једног казана испечене ракије. Сем тога даје се и *без испека*.

Наш народ у пазару и трампи — размени има неке своје уобичајене изреке и досетке, па ћемо из овога краја неке и споменути. Тако: купац пита продавца за неки предмет продајни: „пошто је нпр. во, јагње, пиле, корпа воће и т. д. [око Краљева кажу кота воћа]. Продавац му каже цену. Купац пита: „може ли бити јевтиније (ниже), јер је наш народ научио да се цења. Ако купац неће да даде већу цену, он обично одговара: „ако не може бити јевтиније ми опет остајемо *љубовници* (љубавници)“. Ако је намеран баш да купи предмет продаје, он наставља погодбу пружајући руку продавцу, са речима: „ја ћу казати једну, а ти реци једну,“ јер је намеран да се куповина што пре закључи, пошто му он даје онолико колико вреди. За тим обично пита: „је си ли дао,“ и ако добије одговор да продавац не може „по то“ дати, јер му обично продавац каже: »Хвала ти и то су паре;“ а купац прекида даљу реч казавши му: „е, сад иди па подај ономе ко ти да више,“.

Има изрека за погодбу, кад купац даје онолико колико вреди предмет продаје, јер тако сви присутни цене, па чак и

„добро плаћа,“ онда се каже: „пуна је капа нпр. 200 динара за коња, вола и т.д. који се продаје.“

Да кажемо нешто и о оделу у овоме крају

Изгледа да због сиромаштине а мање због моде народно одело није сада као некада, нарочито топло зимско одело, јер и у сред зиме овде сељак иде „у кошуљама“ т. ј. кошуља и гаће од ланеног платна, а горња хаљина је фермен и гуњ. Чојане чакшире ретко се зими носе, у томе погледу народ у јужној Србији разумније се одева. Женске и зими носе дугачку кошуљу и сукљу од ланена платна и као горњу хаљину памуклију. Док већ у Рађевини и Азбуковици носе топле зубуне.

Сем тога женске, а нарочито девојке, носе од фабричних штофова блузе, лајбове, кецеље и амреле. Али чешће израђују бошче (кецеље) саме.

Да се овде народ некада разумније одевао види се из израза: „крцалиски гуњ,“ „сукнене чакшире туралије“ „гуњ сукнар“ и др. — као зимско одело, и: фермен са свиленим гајтаном, јелек са арчом; памуклија женска од Ћитебије, чојани, срмали јелек; цубе са гајтаном; чакшире пла е са арчом; ћурче од плаве чоје, срмали и др. — као стајаће рухо.

Спаваће одело је већ разумније, и ту мода није продрла. Ту су губери, вунени јастуци са сламом, поњаве, шаренице и др. Кад сељак хоће да се одмара од дневног заморног рада и да легне у постељу, он скида са себе одело и утеге (појас) и каже за то „расиремити се,“ а кад је већ легао да спава, онда каже „сместити се“ а спремање постеље за спавање каже се „прострети.“

Женске у Јадру носе вунене бошче, које саме ткају и основа је бела а потка обично мрка вуна. Бошче су кратке и шаре по њима просте — водоравне линије од вунице или непрекидане линије од рзнобојних вуница.

У распознавању боја сељанке имају нарочите изразе тако: „шефтели“ (шантели) је бело-румена боја; „кутусли“ је жуто-зелена, па *вишњева*, *мрчило* и др. Мушки се не разумеју у распознавању боја, пошто те потребе набављају саме женске за женске радове. А нарочито у Јадру, где женске долазе до новца продајом разних земаљских производа и женских ручних израђевина.

Бошче после на крајевима — ивицама завршују вуницом, опшивајући свуда унаоколу ивицу, и то се каже „обаметне се бошча.“ У рађевини и Азбуковици више је продрло модерно шарање и у тим крајевима бошче су много дуже, тако да покривају вршак од опанака, а ткају се од тање тканине.

Женске у Јадру повезују косу *повезачама* а одозго се повезују шамијом, обично жуте боје тако, да кад се на тргу посматрају пада у очи већином жута боја марама. Крајеве од марама врло вешто завежу и крајеви од завеска висе обично над десним ухом. Марама им често служи место новчаника, јер у

један од крајева завезују ситан новац, држећи да му је ту најбезбедније место. То је тако звани „завезак“. Има о томе и реч, кад неће да пазаре код неког трговци, који скупо цени робу, кажу му: „нећеш ти од мене завезати ни пару“

Опанке набављају „у чаршији“ код опанчара (чаруџија). У избору ове робе боље се разумеју мушки и обично бирају опанке јаке т. зв. „*фоноваче*“, а најбоље и најјаче су „од сапи“, и то кад се једне израде па друге које се из сапи исеку.

Зими да не би снег залазио у опанке, сеоски домишљани међу у вршак опанака у ону шупљину парче чокота од окруженог кукуруза, јер је топлије кад се нога не кваси.

Најобичније покућство и стаје у једној сеоској кући у Јадру је: сем куће са одељењима познатим из ранијих многих описа, обично је према улазу у кућу *зајат* покривен даском или кровом (бујаћу) а и преом, по зади је *чардак*, *амбар* и *кош*, код сиромашнијих само кош.

Двориште је обично засађено воћем (најчешће шљивама), а има и по која стара граната липа, орах или дуд, где на летњим топлим данима у хладу седе кућани, примају званице, путнике и намернике и где обедују. Сем мањих стаја: *млечара* (млекара) за „бели смок“ или како неки овде кажу „бели *омршај*“; лебна *фуруна* је ретка, јер се овде највише проја пече под сачем или пеком. У рађевини кажу и „пекуља“. И овде се чини позајмица са лебном пећи, и компија који нема лебну пећ, пече своје лебове у комшинској лебној *фуруни* помоћу својих дрва.

Код неких домаћина у дворишту се налазе и наслони за кола и земљоделеки алат. Код сиротнијих може се видети и овако склониште за кола и плуг. Пободе се по осам колаца, горе рачвастих, високих преко два метра; на ртче се положи попречне мотке и изукршта са више других попречних мотака, па се на тој подлози горе садене пластић сламе и заврши на шиљак, и тиме је обезбеђено од стоке. Али сад тако саденута на висини чини кров и испод истог пласта подвлаче кола или плуг да не кисне и не трули на влажну времену.

Код имућнијих налази се *ар* за коње; па *пушница*, обично „са две ватре“ и десетак леса. Ту је и *дрвљаник*, где леже попречке кладе и чворновата дрва, преко којих кућани цепају дрва за употребу. Тако чворновато неисцепано дрво зову „*главња*“ (гламња). Негде има и спремљене заклишене тарабе, јер се градине најчешће »заграђују“ заклишеном тарабом, па се горе оплете витком врбовином, вењом и другим прућем.

У згради — качари, обично кровом покривеној смештени су „*качни судови*“; то су велике каце, где стоји к мина за пециво ракије. На сушним данима се каце расушују и спада обручје, па се морају чешће оправљати, а кад се сасвим поквари, онда кажу „*просута каца*.“ Запремина каце одређује се казанима за пециво. Тако се каже: „каца од осам, десет и т. д. казана.“

По дворишту налазе се, после браћа, гомиле кукуруза, који чека за комушање, бундеве, неомлаћени гра, идр. а туда тумарају петлови, кокоши, ћурићи и брљаве патке Свиње се држе обично у башти где имају каљуге. По дворишту су и домаћи пси а зли керови везују се на ланац и у вече пуштају.

Пред кућом су намештене клупе и треножне столице са ниским ногама, јер сељак удобније седи кад му је седиште ниско, а нарочито је згодно кад су „око ватре“.

На рачвама дрвета у дворишту обично је препречена дуга мотка, где се суше рубине, пољаве, чарапе и др.

Око куће је и градиница, где женски свет „гаји цвеће.“ Ту највише има босиљка, те омиљене биљке у нашем народу, па божијег дрвцета, калопера, селена, перунике и др.

Под стрејом од вајата или друге које зграде обично су смештене кошнице, плетаре или дубенице, где челе справљају мед.

Кад се уђе у „кућу“, прво пада у очи ватра на огњишту, која нарочито увече даје тајанствени изглед једне сеоске куће. Над ватром висе вериге, које су од силног дима очајале, а о последњој куки висе котао, кога лиже пламен и чади га, кувајући садржину котла.

Ту је долап, обично од липова дрвета, на чијем горњем крају подељеном на рафове поређени су судови: чанци, кастроле, чорбалуци, тепсије (тевсије), тигањ, сушлије и. т. д. Обично над вратима висе сито, или како овде зову „*проток*“. Негде у ћошету је и „ступа солана“. Најчешће је при уласку у кућу са десне стране врата о узици обешена синија. Унутра у долапу је ситно посуђе: махом босански и јагодински ножеви, у новије време блехане виљушке, дрвене и блехане кашике; сланик (соланик); извесан број чаша ракинских и винских а такође и боце за ракију вино и јабуковачу. Скуп све стакларије овде зову „*срчалук*“.

У собама су постеље за спавање, фуруна са грнчарским лончићима ишарана, увек прегрејана зими. Ту је и женски разбој; неколико столица треножних, сто и столице или чешће велике клупе (душеме).

Собе по зидовима украшавају се обично: венчићима од липова цвета, зеленог шеничног класја и тако зване шеничице; и кад се окаде тамњаном (тимњаном), онда се услед помешаног мириса горућег тамњана и поменутих биљних украса, осећа нарочити дах сеоских соба. Венци од ивањског цвећа међу се често са једне стране од улаза у кућу.

Лековите траве и суви босиљак завлаче жене за греде у вајату и кућне рогове. У јесен кад зре воће, побере се пажљиво руком зрело воће са гранчицом и лишћем, нарочито се бира најроднија гранчица (што представља берићет) и обеси се на демирама (гвожђима) на прозору. Сем тога суши се и веша грозђе, мале бундевице — тутлићи купаста облика, мирисаве дикице, и др. Јабукe се често исеку у кришке нанижу на канап и суше

Шљиве сирове цепају се (цепанице) и тако наслажу на тепсије, лопаре и обичне даске и суше а зими се уз пост једу, пошто су врло лепе сладуњаво-кисела укуса.

Зид ви у собама понегде су украшени оружјем. Кревети су прострти лепим простиркама, које су тканине ишаране дивним шарама боје сличне природној и изазивају лепе утиске на гледасца а народ их због лепог шаренила назива шареницама.

*

Сем ових уобичајености из народног живота у овоме крају, а и у опште у нашем народу, има још небројено лепих адета (обичаја,) који су некад били а и сад их има, али се у новије време прилично занемарују.

Ко не зна за сетву и жетву, за мобу и орбу, комидбу и ко-сидбу и најзад за брање и венчање. Све те обичаје врши наш народ од кад пролеће (премолеће) ослови па до у позну зиму, да се опет на пролеће понове.

САБРАО

Драгомир Е. Столповић

Ситне белешке.

Кола. — У Добрујевцу (срез алексиначки) народ овако прича о сазвежђу Кола: Пошао човек у планину по дрва. Док је секао дрва дође вук и поједе му једног вола. Не знајући шта да ради човек ухврти вука и упрегне га у кола место оног вола, што га је вук појео. Вук се стане отимати те поломи кола. Кад то види Бог прокуне вука да не може давити стоку која се преже, а томе као знак постави на небу **Кола**, која изгледају као да им је руда сломљена, а и точкови им нису баш на своме месту.

Т. Р. Ђ.

Горка пљунка. — Тако се зове пљувачка (пљунка) на ште срце. Само се њоме може умртвити жива (живак) Пљуне се на живу па се трља прстом и она се уситни (умртви). (У лечењу и мађијању).

Т. Р. Ђ.

Алексинац

То там било. — Тако се рекне у Алексинцу кад неко прича о каквој болести или несрећи која се негде догодила. — У Вукову Рјечнику код речи *чабар* стоји: У нашега чабра гвоздене уши (реку жене кад ко приповиједа у кући за какву болест или за другу какву несрећу која се гдје догодила).

Т. Р. Ђ.

БЕЛЕШКЕ

Циљ и задатак историске Антрополије. — Један од најзнатнијих историских антрополога у садашњости јесте *Carl von Ujfalvy* који је 1876.-1892. пропутовао руски Туркестан и долине хималаја да би одредио тамошње различите типове раса. При студији историје оних народа којима припадају испитивани типови раса или који су пре у истим земљама становали и који су се пре свога ишчезнућа смешали са данашњим становницима нашао је Ујфалви да је студија оних предака од великог интереса за познавање различитих прелазних ступњева и постанка данашњих типова раса. Елементи помоћу којих се можемо упознати са прошлошћу данашњих саставних делова раса јесу: иконографски материјал, барелефи и фигуре од камена, новци, тесани камен и старе минијатуре. Ослањајући се на ликове на новцима грчкобакријских и индоскитских краљевских покољења штампао је 1898. г. Ујфалви два списка: „*Les Huns noirs ou Ephtatites de l'Asie Centrale, Huna de l'Inde*“ и „*Anthropologische Betrachtungen über die Porträtköpfe auf den griechisch-baktrischen und indo-skythischen Münzen*“. О типовима старих Иранаца и Индијанаца изложио је у другим двома расправама. Антрополошка монографија о физичком типу Александра Великог јесте покушај да се на историској и иконографској основи изнеесе слика једнога од највећих старих Аријанаца. Ипак историјска Антропологија има и других циљева и задатака. За развитак неке расе од великог су значаја: наследство, природно и друштвено одабирање и атавизам, а теорија о средини (*milieu*-у), као једином важном фактору, постала је сада врло несигурна. Gobineau, Kraitschek, Reibmayer, Seeck Lapouge, Ammon, Wilser, Penka, Chamberlain — то су имена најглавнијих заступника на овоме пољу науке, који су природну историју човека реформисали у смислу Дарвинова учења. (*Archiv für Anthropologie, Neue Folge. I, 1.*)

Д. Пав.

Центар распрострањања северно-европске расе. — Стару предрасуду о азијском пореклу индоевропских народа и њихових обичаја не поткрепљују ни зоолошке ни ботаничке ни антрополошке тачке гледишта. Најстарију људску расу у Европи представља нам *човек неандарске долине* (*homo primigenius*), који је за време најстаријег каменог доба живео у западној Европи. Он је имао усправан ход и малу и неразвијену лобању. Према најпростијим и најгрубљим оруђима од камена и костију може се закључити да овај човек тек ако је био отпочео да живи најнижи ступњем људске цивилизације, а и језик му је био без сумње ограничен само на прве почетке. Ова прастара, вероватно најстарија, људска раса одмах по почетку леденог доба кренула се из средње Европе и била је потиснута од *Cro-Magnon* расе

(*homo priscus*) која је била на много вишем ступњу развита. Једна грана праевропске расе, узмичући пред хладноћом, прешла је у Африку сувим земљиштем, које је у то доба спајало Европу с Африком. Остатке од ове расе нашли су у пећини код Ментоне. Ови остади показују знаке сличности са неразвијеном негарском расом, а нарочито са Аустралијанцима. Раса ловаца ирварса (*Die Rasse der Renntierjäger*) са својим знатно побољшаним оруђима и са својим много обећавајућим почецима уметности највероватније је да је пореклом из предела које сада покрива вечити снег и море, тако званих арктогеа. Ова врло даровита раса може се сматрати као носилац културе и то *културе најстарије на земљи*, јер су у то доба на Нилу и у Месопотамији могли постојати само људи на ступњу развита *homo primigenius*-а. Ова је раса издржала ледено доба и развијала све лепше клице људске цивилизације. *Крв ове расе живи и данас у културним народима новог доба*. Најмање пре десет хиљада година дошао је у Скандинавију *homo priscus* и постао је као основна раса *северног homo europäus*. Образовање, одабирање и наследно учвршћивање саме боје што карактерише северну расу тек је на Скандинавском Полуострву изведено. Високи раст остаде исти, а исто тако и обим лобање и дугуљасте стас, само је са напретком цивилизације лице постало нешто финије. На тај начин је *homo priscus* постао расом европских културних народа, постао *homo europäus*. (S. Wilser, *Globus* 1903. № 21.)

Д. Пав.

Откриће новог соја људи. — По новинама се проноси следећа вест за чију оригиналност не можемо јамчити, али коју због њене интересности саопштавано. Као што *Daily Chronicle* јављају из Мелбурна управник британске Нове Гвинеје поднео је извештај о открићу једнога изванреднога људскога соја који станује у пределу Маршланда. Предео је такав да је употреба ногу скоро са свим искључена. Земљиште је врло мочарно, тако да се по њему једва може ићи, а с друге стране тропско водено растиње чини пловидбу чунова скоро немогућом. Урођеници станују у колибама које су удесили над водом између дрвећа. Услед природних околности и услова под којима живи овај сој људи, урођеници су са свим заборавили употребу својих доњих делова. Кад су неке од њих изнели на чврсто земљиште, оно им је причињавало много болова, а из ногу поче да им иде крв. Структура тела врло је необична. Труп је врло јако развијен, док су кукови, ноге и стопала у своме развиту са свим изостали. По стасу и по понашању ови су људи слични мајмунима. Антрополози су овим открићем врло заинтересовани. Влада је обећала да ће проучити обичаје и телесне особине новооткривеног соја људи. (*Politich — Anthropologische Revue* 1903. № 8.)

Д. Пав.

ПРИКАЗИ.

— Српска Краљевска Академија, Српски Етнографски Зборник, књига пета. Насеља Српских земаља, књига II. уредио Др. Ј. Цвијић. Са 54 скице у тексту и Атласом св. II. Београд. Штампано у Државној Штмпарији Краљевине Србије 1903. цена 10 динара, 80, стр. III. + 1297.

— Српска Краљевска Академија, Српски Етнографски Зборник, књига пета. Насеља Српских земаља, књига II. Атлас уредио Др. Ј. Цвијић. Са 22 карте и 51 фотографских снимака и слика. Београд. Штампано у Државној штмпарији Краљевине Србије 1903. цена 4 динара, 40.

Од 1896. године, кад је у нашем Географском Заводу Велике Школе отпочето прикупљање грађе за упознавање и проучавање насеља Српских Земаља, учињен је силан и непрегледно користан напредак не само за српску антропогеографску науку, већ и у драгоценим прилозима Етнологији, Фолкгору, Културној Историји и т. д. Свему су томе најбољи доказ ова издања Насеља Српских Земаља, која излазе у Српском Етнографском Зборнику и која садрже огромне и драгоцене грађе, која је од многоструке користи. Ова друга књига Насеља Српских Земаља поред Увода од Ј. Цвијића (I—III) садржи још ове валане прилоге: О љубићским селима од Радомира М. Илића (1.—88.); Врањска Пчиња од Ристе Т. Николића (89.—246.); Млава од Љубомира Јовановића (247.—458.); Левач од Тодора М. Бушетића (459.—511.); Васојевићи од попа Богдана Лалевића и Ивана Протића (513.—610.); Вишеградски Стари Влах од попа Стјепана Трифковића (611.—667.); Билећске Рудине од Јефта Дедијара (669.—900.); Околина Београда од Ристе Т. Николића (901.—1104.); Шума, Површи и Зупци у Херцегвини од Обрена Ђурића — Козића (1105.—1292.) — Уз ову књигу Насеља иде и Атлас, који допуњује прегледност изложеног градива.

Die Volkskunde in Jahren 1897—1902. Berichte über Neuerscheinungen, von Dr. Friedrich S. Krauss. Erlangen, Verlag von Fr. Junge 1903., 80, стр. 180.

Вредни бечки фолклориста др. Фридрих С. Краус дошао је на благодарну идеју да по струкама, у кратком и збијеном слогу, даје преглед радова на пољу Фоклора. Први такав посао израдио је Краус за године 1891.—1897. г. под насловом Allgemeine Methodik der Volkskunde 1891—1897., а сад нам ево стиже и друга књига под горњим насловом, која тако исто као и она прва, садржи преглед фолклорне литературе по струкама распоређен. У овој је књизи изречен истина кратак, али тачан, суд о скоро 500 различитих фолклорних публикација, које су се појавиле од 1897.—1902. године, у скоро свих културних народа. У овој књизи поменуо је писац доста фолклорних ствари и из српске литературе, и упознао велики свет са радовима те врсте у

нас. Још би лепше било да је писац могао обухватити и сав наш рад на тоље пољу, те тиме пружити потпуну слику целине рада, али како је Краус далеко од српских књижевних центара то му није било могућно доћи до свега. Ову Краусову књигу, збијену и кратку по обиму, али пространу по садржини, искрено препоручујемо свакоме ко жели да се упозна са кретањем фолклора последњих година.

— (Књиге Матице Српске, број 7. и 8.) Византија и Срби. Књига прва, написао Ст. Станојевић. У Новом Саду. Издање Матице Српске, 1903. 8⁰, стр. V + 242.

— (Књиге Матице Српске, број 9.) Косово, опис земље и народа, издање са сликама, написао Бранислав Ђ. Нушић, св. II. У Новом Саду. Издање Матице Српске. 1903. 8⁰, стр. 116.

— (Сепаратни отисак из »Гласника Земаљског Музеја у Босни и Херцеговини« XV, 1903., 2. стр. 385.—401.). Свадбени и погребни обичаја на селу у Горњој Херцеговини. Приопћио Тома А. Братић. Сарајево. Земаљска Штампарија 1903., 8⁰, стр. 17.

— Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, na svijet izdaje Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga VIII, svezak 1. Uredili Dr. T. Maretić i Dr. D. Boganić. U Zagrebu 1903. Knjižara Jugoslavenske Akademije (Dioničke Tiskare). Tisak Dioničke Tiskare. Cijena 2,50 krune. 8⁰, стр. 160.

Ова књига Zbornika за наш народни живот и обичаје садржи ове прилоге: Нови прилошци о нашем народном десетарцу од др. Т. Мартића (стр. 1.—47.); Црна Гора (Катунска, Ријечка, Црмничка, Љешанска и Бјелопавлићска нахија), народни живот и обичаји, написао Андро Јовићевић (48.—78.); Високо у Босни, народни живот и обичаји, написао Фрањо Мургић (79.—103.); Мањи приноси (104.—139.); Преглед часописа (140.—160).

— N. Vulić, Die Sitze der Tribaler zur Römerzeit. Sonderabdruck aus der Bormannheft der »Wiener Studien« (XXIV Jahrgang., 2. Heft).

— E. Clement. Ethnographical notes of the Western-Australian Aborigines. (Прештампано из Internationales Archiv für Ethnographie, Bd. XVI., 1903.).

У овоме делу Е. Клемент је дао неке и ако кратке ипак врло интересантне забелешке о западно-аустралијским племенима. Публикација је ова у толико интересантнија што је уз њу додат и један каталог, који је саставио др. Шмелц, и у коме су описани разни предмети из западне Аустралије.

М. Г.

— James Mooney. Myths of the Cherokee (Extract from the thirtieth annual report of the Bureau of American Ethnology). Washington 1902. стр. 575. 8⁰.

Етнографске студије старих племена у Америци чине све већи напредак. Ово огромно дело Џемса Мунеја без сумње је модел како треба та испитивања вршити. Писац је ограничио своје истраживање на племе Кироки, које је најзнатније међу племенима Сједињених Североамериканских Држава, и које живи на западној граници области Северне и Јужне Карагоне. Дело је богато илустровано и ово су му

главни одељци: Увод, Историја, Причање и приповедачи, Митови (космогонични, о четвороножним животињама, о тицама, рибама, пужевима и инсектима, чудновате приче, историјске традиције, разни митови и легенде), Разне паралеле у причама и најзад је Речник. Интересантно је напоменути да су историјске традиције о првом додиру тога племена са белом и црном расом врло слабе, готово никакве, али се ипак види да су први људи беле расе дошли са истока и да су их Индијанци рђаво примили. Ранија историја овога племена врло је тамна.

М. Г.

— Politisch — Anthropologisches Revue, Monatsschrift für das soziale und geistige Leben der Völker, Thüringische Verlags-Anstalt. Eisenach — Leipzig.

Под горњим насловом почео је прошле године излазити часопис, коме је по речима његове редакције, циљ и задатак да учење о развитуку, у најширем смислу ове речи, доследно примени на органски, социјални и духовни развитак народа. Биологија т. ј. наука о општим природним законима живота и Антрополија, т. ј. природњачко-научно учење о човеку и његовим животним односима уче нас о његовим уроченим наслеђеним обичајима и стеченим особинама и снагама. — Часопис на првом месту има циљ теоријски т. ј. да оријентише оне, који нису стручњаци у природним наукама и ширу публику која се интересује за научне ствари, те да им објасни: о узроцима и законима органских промена, о прилагођавању, наследству, напредовању и закржљавању, и то све у односу на биље и животиње, а нарочито у односу на човека. На другом месту циљ је часописа историјски, т. ј. тежи да објасни са тачке органске природне историје социјалну и духовну материју људскога рода. Ради постигнућа овога циља износе се: биолошке и антрополошке основице: привредних, политичких и правних односа, а исто тако и морала, философије, уметности и религије. На трећем месту му је циљ практични. Он је управљен на садашњост. Он хоће да утврди најбоље и најцелисходније услове за одржање и развитак људскога рода. Овај практични циљ има још за задатак да са тачке гледишта стеченог сазнања објасни питање хигијене социјалне и хигијене раса, правнога и државнога уређења, социјалне политике и школских реформи, као и циљеве и моторе националних и партијских борби у садашњости, а све у односу на ратничке, привредне, државне и духовне резултате. Часопис о свему овоме доноси краће и опширније саставе, критичне извештаје из Биологије, Антрологије, Медицине, Психологије, Педагогике, правних наука, политике и т. д. У кратко речено научни је циљ часописа: да са природно-историјске тачке гледишта теоријски, историјски и практички даде оријентације у духовној борби различитих погледа на свет. Истичући овим обраду природне историје друштвеног и духовног живота уредништво мисли да је покренуло један модерни часопис, који је према суду свих увиђавних људи, а с погледом на природно-научна и политичка питања нашега доба заиста актуална потреба. Часопис не стоји у служби никаквог философског правца нити које политичке партије, већ даје места свима правцима делања

и испитивања, стављајући у задатак свему само једно, а то је потпомагање објективног сазнања политичко-антрополошких истина и расправљање истих у интересу напретка цивилизације. — Часопис излази у месечним свескама. Цена му је за Немачку и Аустроугарску 12 марака годишње, а за друге земље 13 марака. — Због важне садржине која засеца и у област рада »Караџића« ми овај часопис најтоплије препоручујемо његовим читаоцима.

Душан Павловић

— L. Radermacher: Das Jenseits im Mythos der Hellenen. Untersuchungen über antiken Jenseitsglauben. Bonn. A. Marcus und E. Webers Verlag. 1903. Стр. 152.

— Paul Wilutzky: Vorgeschichte des Rechts. III Teil. Berlin. Eduard Trewend. 1903. стр, 212 Цена 5 марака.

— Dr. C. H. Stratz: Was sind Juden? Eine ethnographisch — anthropologische Studie. Wien und Leipzig. F. Tempsky und G. Freytag. 1903. Стр. 30. Цена 2 марке.

— Dr. O. Stoll: Suggestion und Hypnotismus in der Völkerpsychologie. Zweite umgearbeitete und vermehrte Auflage. Leipzig. Veit et Comp. 1904. стр. 738. Цена 16. марака.

— H. Schurtz: Völkerkunde. Leipzig und Wien, Fraz Deuticke 1903. Цена 7 марака.

Ту скоро изашла је из штампе горња књига као шеснаеста свеска колекције »Die Ethnologie«, коју издаје уз сарадњу многобројних сарадника професор Максимилијан Клар. Покојни Шурц (види »Караџић« од ове год. стр. 216.) написао је био 1893. г. свој ваљани Katechismus der Völkerkunde, који је веома корисно послужио као ручна књига. Овом пак књигом, коју је написао пред смрт, учинио је знатан напредак, уневши у њу нова гледишта и нове резултате, који је препоручују као најбољу књигу своје врсте. С тога је и ми необично препоручујемо читаоцима »Караџићевим«.

ГЛАСНИК

Српски Етнографски Музеј. — О овој новој културној установи други пут ћемо опширније проговорити, а сад ћемо само изнети бројно стање ствари и споменути да у њему нема никаквих историских предмета, него само оно што прост народ — сељак и занатлија израђује. У опште узевши у овом се музеју огледа народни живот од сто година па на овамо. Од српских области најбоље је заступљена Србија и Стара Србија, а остале слабије, а неке врло слабо. У 6 сала и седмом предсобљу изложена је 5151 ствар. Из народног Музеја пренета је у Етнографски

Музеј од прилике десетина ствари, и међу њима, на жалост, има много и таквих, за које се тачно не зна одакле су. Међу тим ствари преклане, лане и ове године набављене, све су етикетоване, тако да се о њима тачно зна: где су прављене, кад, како се зову, јесу ли изобичајене и кад, као и многе друге потребне белешке за етнографа наведене су. Пошто је музеј потпуно готов, а ствари распоређене и закључане, већ сад се посетиоцима допушта да га разгледају.

Ради тачнијег обавештења, ево шта све у музеју има:

28 фигурина одраслих комплетно обучених, 3 потпуна дечија одеда, 5 луткица обучених, 14 џубета, 3 корета, 11 долама, 57 јелека, минтана ђурчета, прслука; 6 либадета; 8 антерија и хаљина; 3 фистана; 103 зубуна, skutача, прегача; 90 кошуља женских и мушких, 10 гаћа, 63 капе, конђе, превеса, феса, ручника, 69 пари чарапа, 16 пари рукавица, 31 сукња, рекла, запрега, вутарка, 13 џемадана, бунди, грудњака, гуњића, чакшира, шалвара, 12 назувица, 13 подвезица, 6 наруквица, 8 тозлука, 88 тканица, колана, кованика, 21 силав, кожних и металних појаса, 20 пари опанака, 9 пари цокула, папуча. местава, 3 скорње и башуре, 5 ђебета, колија, кожуха и сукна, 4 навошти и залагача, 5 шамија и бојадера, 14 торби, 5 трвеља, 7 марама, 25 ћилимова, 6 поњава и простирака, 7 јастука, 4 завесе, 5 багана, 301 разни вез, 260 пешкира, учкура, чеврета, душема, чаршава, 17 чипака, 3 кесе, 18 тканина, 328 накита сребрних и од проста метала, 103 метална и друга суда, 273 земљана суда, 2 тиквице, 13 корпи, 32 мустре, кануре и конаца, 154 разна оружја с прибором. 165 дрвенарија, софара, ковчега и алатки, 2020 ускршњих јаја, 16 божићних колача, 14 модела, 6 слика масном бојом рађених, 4 акварела, 4 албума костима и колекција фотографија, 585 радова учитељица, и 10 делова коњске опреме. —

Др. С. Тр.

**БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА**

Ч и т а о ц и м а

Овом се свеском „Караџић“ прашта са својим читаоцима. Доста је било узалудног труда, муке и трошкова. Силом се ништа не може. Завршујући своје излажење, »Караџић« на умору изражава жељу да друго, слично, предузеће буде срећније! Српство не може и не сме остати без фолклорног часописа!

Алексинац

Уредништво „Караџића“

